

Reflectie op Cultuurnota

De kracht van cultuur voor en door iedere Dordtenaar

t.b.v. de Raadscommissie Sociale Leefomgeving gemeente Dordrecht d.d. 24 maart 2020.

Geachte Commissie,
Dames en heren,

U heeft mij gevraagd te reflecteren op uw cultuurnota: **De kracht van cultuur voor en door iedere Dordtenaar**. Dit is de (aangepaste) tekst die ik gister in uw vergadering had willen uitspreken en waarover ik graag met u in gesprek was gegaan.

Al moet het nu via deze weg omdat de techniek niet helemaal feilloos bleek, toch wil ik zeggen dat ik het zeer waardeer dat ik mag bijdragen aan uw visie en besluitvorming op dit belangrijke document.

Wat nog ontbreekt is het gesprek: in overleg met Daniël Coenen wordt gezocht om dit via videobellen nog deze week te faciliteren. Ik zou het, nadat ik niet 'live' mijn verhaal heb kunnen houden, zelf ook plezierig vinden om met (enkele van) u nog in gesprek te kunnen gaan over mijn bevindingen.

Voorstellen

Ik zal mij eerst voorstellen en ik begin met een persoonlijke noot. Ik kom uit deze streek. Ik ging naar de Willem de Zwijgerschool in Papendrecht. In die tijd was er nauwelijks cultuureducatie en geen aandacht voor erfgoed. Al die jaren besepte ik niet dat ik naast zo'n mooie stad woonde! Maar dat is lang geleden. Ik ging rechten en kunstgeschiedenis studeren in een andere mooie stad, Leiden, waar ik nog steeds woon. Inmiddels ben ik zelfstandig adviseur voor culturele en maatschappelijke instellingen, zoals het Mauritshuis, experimenteel operagezelschap Silbersee, Festival Nacht van Ontdekkingen, Stadsbank Leiden, etc. Ik was strateeg en manager bij ministeries als Binnenlandse Zaken en VROM, bestuursadviseur in Amsterdam, en communicatiemanager bij Concertgebouw De Doelen en bij Onafhankelijk Toneel. Ik was in Den Haag voorzitter van de Adviescommissie Culturele Projecten, en ben nu voorzitter van de commissie Talentontwikkeling voor de advisering over de meerjarensubsidies van Rotterdam. En ten slotte was en ben ik toezichthouder bij verschillende culturele instellingen, waaronder 13 jaar bij het Nationaal Restauratiefonds, een instelling die met financiële producten uitvoering geeft aan monumentenbeleid. Daar heb ik ook uw vorige burgemeester Arno Brok leren kennen. Hij heeft mogelijk gemaakt dat mijn afscheid van het NRF plaats vond in uw prachtige Dordtse Patriciërshuis. Een mooie herinnering.

Mijn bijdrage is als volgt ingedeeld. Ik geef u mijn eerste indruk van het rapport en loop met u door een aantal punten die mij zijn opgevallen en die ik van harte ondersteun. Vervolgens neem ik u mee in enkele onderwerpen waar ik verder reikende gedachten over heb.

De waarde van kunst

Ik wil u – en de betrokken ambtenaren - graag complimenteren met een gedegen, maar ook geïnspireerde cultuurnota waaruit tegelijkertijd urgentie spreekt. Ook het zorgvuldige proces waarmee de nota tot stand gekomen is en waarvan dit inroepen van de 'blik van de

deskundige buitenstaander' een teken is, is fraai. De nota gaat uit van de Groeiagenda 2030, die kiest voor investeren in de breedte, waaronder *in de sociale kracht van inwoners*. Als we spreken over de waarde van cultuur, bedoelen we allereerst de *intrinsieke waarde* van cultuur. Kunst en cultuur hebben een eigen waarde omdat zij onlosmakelijk onderdeel zijn van wie wij *als mensen* zijn, van wie wij *als beschaving* zijn. Kunst en cultuur zijn de poëzie en de troost in ons bestaan. In de ernstige, misschien zelfs angstaanjagende situatie waarin ons land zich vandaag bevindt, laten kunstenaars zien dat zij toch manieren vinden om ons troost en hoop te bieden.

Maar naast die intrinsieke waarde heeft kunst een bredere maatschappelijke waarde. Deze waarde kan verder worden verkend. Ik denk dan aan innovatieve mogelijkheden in zorg en welzijn, aan verbinding en cohesie in de samenleving, aan het bijdragen aan het sociale kapitaal van een stad. Ik kom daar later op terug.

De nota benadrukt de economische waarde die kunst en cultuur hebben voor een stad: voor het ondernemersklimaat en voor de aantrekkelijkheid als vestigingsstad. Het bewustzijn van dit rendement van cultuur is belangrijk. In mijn jaren bij het Nationaal Restauratiefonds bleek dat de economische waarde van monumentaal erfgoed in steden substantieel was. Een historische binnenstad is vanuit toeristisch oogpunt een geweldige 'asset' om mensen naar je stad te trekken. Dordrecht heeft een marketingtechnisch voordeel: de toren van de Grote Kerk kom je namelijk overal in de wereld tegen, van de Hermitage in Petersburg tot het British Museum in London. Maar een historisch decor alleen is niet voldoende om een aantrekkelijke vestigingsplaats te zijn voor de jonge techneuten, IT'ers, zorgwerkers, vormgevers en leraren die nodig zijn voor een stad met zo een stevige groeiambitie. Voor de mensen die in Dordrecht willen werken, wonen, recreëren en er later hun kinderen willen laten opgroeien. Daarvoor is een breed, divers en dynamisch cultureel aanbod essentieel. Dordrecht heeft mooie en krachtige instellingen: Kunstmin, het Dordrechts Museum, het Onderwijsmuseum. Maar het mag van onderop nog wel meer gaan kriebelen. Broedplaats DOOR is daarvan een geweldig voorbeeld.

Waar ik positief over ben

De nota hanteert een brede opvatting van kunst en cultuur. Ik vind dat belangrijk. Als je een vergroting van je publieksbereik wilt, moet cultuur aansluiting vinden bij veel verschillende mensen. En dan wil je een heel divers aanbod: van klassieke muziek tot kermis, van stadsdichter en schilderkunst tot urban dance, pop, film en rap. Om dat vergrote publieksbereik te realiseren draait de nota aan verschillende knoppen.

- Na de investeringen in de hardware, nu de investering in de inhoud; een verhoging van het programmeerbudget. Kiezen voor meer hoogwaardige concerten, voor een stadsdichter, voor een Artist in Residence (hier ben ik echt heel enthousiast over!).
- De nota kiest voor de sterke culturele punten van de stad, en voor aanvulling daarop met nieuwe initiatieven. Vernieuwing in programmering, en ontwikkelen van een pluriform cultureel aanbod.
- De nota kiest voor een beleid dat kunstenaars in de stad faciliteert en daarmee een makersklimaat bevordert. Instellen van een Beeldende Kunst Loket, zelfs met een 'snelregeling', en formuleren van een atelierbeleid dat onder andere voor

betaalbare ateliers moet zorgen. Broedplaats DOOR ondersteunen om een nóg spannender plek te worden. Het subsidiebeleid uitbreiden met de I van Initiatieven.

Ik ondersteun dit alles van harte. Het is een goed beleid. Het is een ambitieus beleid. In het vervolg van deze bijdrage zal ik een en ander nog een beetje oprekken of voorzien van een andere bril; soms scherper, soms anders gekleurd.

Mogelijk maken van vernieuwing

Mijn commissies in Den Haag en Rotterdam hebben één motto: *nieuwe dingen mogelijk maken*. Dat maakt dat kunst zich ontwikkelt, dat kunst voortgaat en aansluit bij onze levens. Dit geldt voor het experimentele en soms riskante repertoire, voor hartverwarmende en verbindende culturele projecten in de wijken, voor spannende, kleinschalige cross-overs en voor projecten van makers met een bi-culturele achtergrond. Naast een sterke basisinfrastructuur moet je ruimte scheppen om de nog onbekende artisticeit te kunnen laten opbloeien. Ik wil in dit kader achtereenvolgens iets zeggen over cultuureducatie, over cultuur in de wijken, en over cultuur als inzet in het sociaal domein.

Educatie, participatie, amateurkunst

Cultuureducatie, -participatie en amateurkunst liggen in elkaars verlengde. Voor binnen- en buitenschoolse educatie is het van belang dat er aansluiting is met, en aanbod is voor, VMBO en MBO. Hier zit de jeugd die juist veel baat heeft bij een voortgezette nabijheid van cultuur, en die daar anders te weinig mee in aanraking komt. De nota expliciteert wat cultuur teweeg kan brengen bij jonge mensen. Met investeren in cultuur voor deze groep investeer je in het sociale kapitaal van je stad. Toegang krijgen tot cultuur en tot het plezier van actieve kunstbeoefening draagt bij aan bewustwording, aan verbeelding, aan ambitie. Door ontwikkeling van de jeugd werk je aan ontwikkeling van je inwoners en werk je aan ontwikkeling van je stad. Ik heb, na een snelle blik op het aanbod van ToBe, de indruk dat Dordrecht hierin zijn positie als centrumstad binnen de Drechtsteden kan versterken. Natuurlijk is daarvoor ook de (financiële) medewerking van het verzorgingsgebied nodig.

Cultuur in de wijken

Van de instellingen wordt gevraagd om zich meer in te zetten in de wijken in de stad. Dat is belangrijk omdat Dordrecht een stad is met wijken die qua populatie zeer van elkaar verschillen. Cultuur dicht bij de bewoners brengen is daadwerkelijk uitvoering geven aan de titel van de nota: de kracht van cultuur voor en door iedere Dordtenaar. Dit is niet per se makkelijk. Aanbod maken voor de wijken vraagt doordringen in de haarvaten van de wijken, het vinden van de juiste contactpersonen, winnen van vertrouwen, aangaan van ontmoeting en gesprek en vervolgens het ontwikkelen van aanbod dat aansluit bij de belangstelling van de mensen. Dat gaat meestal via andere wegen dan die van de traditionele disciplines. Inspiratie om dat traject te belopen kan worden gevonden in Rotterdam, waar verschillende instellingen daar veel ervaring mee hebben.

Cultuur in het sociaal domein

Dit onderwerp ligt mij na aan het hart, maar het is nog weinig ontgonnen terrein. Cultuur helpt mensen zich te emanciperen, verbindt mensen in wijken en verleent hen trots, en kan een instrument zijn in welzijn en ouderenzorg. In een vergrijzende samenleving kan cultuur

bijdragen aan het kleine geluk van mensen. We weten inmiddels wat zingen met demente ouderen kan doen. Dat brengt kleine momenten die van onbeschrijflijke waarde zijn in de levens van mensen: onze ouderen, onze vaders en moeders. Mijn voorstel zou zijn: maak ruimte voor dergelijke projecten. Breng werkers in het sociaal domein en kunstenaars bij elkaar en laat hen met elkaar bezien voor welke uitdagingen in het sociaal domein kunst (mede) een oplossing kan zijn. Het is een manier van creatief denken, waarmee ook budgetten anders kunnen worden ingezet. Ik zie het als het benutten van de indirecte effecten van cultuur, zoals de nota wil voor Groen en Blauw, maar in dit geval voor de sociale kracht van de stad.

Diversiteit en inclusie

Ik maak nu een overstap naar diversiteit en inclusie. We weten allemaal – in alle nota's staat het, van de minister, van de Raad voor Cultuur, van de grote gemeentes, niet in het minst van Rotterdam: inspelen op onze veranderende maatschappij is belangrijk. Multi-culturaliteit en identiteit, globalisering, digitalisering, duurzaamheid, medemenselijkheid: grote vragen waarmee we door de informatie-overload dagelijks in extenso worden geconfronteerd. Met kunst aansluiten op wat mensen bezighoudt gebeurt via programmering. De belangrijkste factor in het bereiken van 'diverse groepen' is het vertellen van verhalen die voor mensen herkenbaar zijn, door personen waarmee zij zich ook kunnen identificeren. En ja: het is ook belangrijk om te kijken naar die andere P's, Publiek, Personeel en Partners en daarop in te zetten, nauwkeurig te volgen en aan te jagen.

Ik moet nu heel even confronterend zijn. Excuus daarvoor.

Met "We vragen culturele instellingen om meer werk te maken van diversiteit" zal weinig worden bereikt. In Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht is krachtig beleid nodig gebleken om instellingen te bewegen echt werk te maken van diversiteit en inclusie, met name op de P van Personeel. En het blijft lastig. Dus haal hier een gespecialiseerde adviseur bij die begint met het in kaart brengen van zittingstermijnen van Raden van Toezicht, die bureaus kent die kunnen meezoeken naar geschikte kandidaten bij vacatures, maar vooral ook: die kan bijdragen aan het vergroten van de interne bewustwording van de instelling ten aanzien van diversiteit en inclusie, en richting kan helpen geven aan de bevordering van dialoog en betrokkenheid.

Want zelfs als de instelling 'divers' programmeert (en ik zie dat Kunstmin hiertoe aanzetten doet), wil dat nog niet zeggen dat het gewenste publiek ook komt. Men vergist zich in de drempel die een cultuurtempel opwerpt voor veel mensen die dit niet hebben meegekregen (ook bij autochtone groepen). Publiek vinden bij de voorstellingen die je programmeert, is een aparte tak van sport. Het gaat om het ontwikkelen van relaties met contactpersonen van gemeenschappen om te weten waar je het beste je voorstelling kunt promoten. Culturele activiteiten in de wijk zullen zeker hierbij helpen.

Promotie van cultuur in Dordrecht

Dan maken we als vanzelf een brug naar promotie. Dordrecht heeft een mooie overzichtelijke Uitagenda. Prima als je van buiten komt en een dagje Dordt wilt doen. Het is mijn indruk dat de stad meer werk kan maken van zijn promotie in de stad zelf, in de

wijken en in de Drechtsteden. Daar is mankracht voor nodig. Daar is specifieke kennis en ervaring voor nodig.

En dan nu een punt van zorg. De nota wil de stadsmarketing in de lead zetten. Culturele marketing is *niet* hetzelfde als stadsmarketing. Het is een misvatting om te denken dat een instelling die erop gericht is de stad aan te prijzen bij het bedrijfsleven, en om sterreclames weg te zetten voor grote tentoonstellingen in een prestigieus museum, dan ook weet wat culturele marketing in de stad is. Ik heb wel gezien dat goede culturele marketing niet kan opbloeien in een setting waarin stadsmarketing in de lead is. Voor culturele marketing is een geormerkt budget nodig, en professionele cultureel marketeers die weten 'what it takes'. Culturele marketing is hard werken. Als je meer publieksbereik wilt in Dordrecht, in de omliggende gemeenten en – ja echt, het kan – ook in Rotterdam, als je wilt laten zien dat de stad zindert van de activiteiten voor jong en oud, spannend en nieuw, als je wilt dat mensen 'erbij willen zijn', dan zou ik naar een manier zoeken om culturele marketing apart op te tuigen in samenwerking met, en dienstbaar aan, het hele Dordtse culturele veld. Daarbij kan de culturele marketing mogelijk wel gehuisvest zijn bij stadsmarketing, om daar faciliteiten, kennis en expertise te delen.

Betrek het bedrijfsleven

Vorig jaar was ik in de Energiefabriek voor een landelijke bijeenkomst van De Maatschappij, een netwerkorganisatie waarvan ik lid ben en voorzitter van departement het Gooi. We kregen een indrukwekkende presentatie van het bedrijfsleven in Dordrecht en de Drechtsteden. Daaraan denkend, kreeg ik het volgende idee. Overal proberen culturele instellingen fondsen en sponsoring te vinden bij het bedrijfsleven en het lukt ze maar in zeer weinig gevallen, daar zijn ze vaak te klein voor. Maar cultuur, zoals we hebben vastgesteld, betekent veel voor het ondernemersklimaat en het vestigingspotentieel van een stad, en dat is beslist ook in het voordeel van bedrijven. Mijn voorstel is dat de gemeente, als belangrijke partner van het bedrijfsleven en vergunningverlener, onderzoekt en met het bedrijfsleven bespreekt of er een matchingsfonds voor cultuur kan worden ontwikkeld. Daarbij kunnen voor het bedrijfsleven ook allerlei individuele voordelen worden bedongen zoals deze gebruikelijk zijn in de culturele sponsoring. Bestaande grotere sponsorrelaties kunnen natuurlijk daarnaast blijven bestaan. Zo creëert Dordrecht extra – extra! – cultuurbudget om in te zetten voor alle doelen in de cultuurnota.

Vestzak - broekzak

Nog een kort pijnpunt, dat gaat over de huisvesting van culturele instellingen. Ik ben allesbehalve een financieel expert. Maar al jaren kan ik maar niet begrijpen dat culturele instellingen die vaak in monumentale panden zitten marktconforme huurtarieven moeten ophoesten, terwijl de gemeente vervolgens de subsidies verhoogt zodat die instellingen die tarieven weer aan de gemeente kunnen terugbetalen. En in tijden van bezuinigingen zijn die instellingen de klos. Het hangt natuurlijk samen met de begrotingssystematiek en dit is dus in alle gemeenten hetzelfde. Maar toch: zou het niet mogelijk kunnen zijn om dwars te denken, en een nieuwe oplossing te creëren die deze systematiek doorbreekt en die de structurele lasten van de instellingen terugbrengt? Zet er een creatieve denktank op met financiële en andere goocherders van de gemeente, de culturele sector en van bijvoorbeeld

de Triodosbank. Als er iets moois uitkomt, zal Dordrecht gloriëren in eeuwige nationale roem in cultureel Nederland!

Relatie met Rotterdam

En dan. Tot slot. Ik heb gesuggereerd dat Dordrecht zich soms sterker als centrumgemeente voor de Drechtsteden zou kunnen opstellen. Dat sterker opstellen geldt ook naar een andere gemeente: Rotterdam. Vanzelfsprekend is Rotterdam in een profiel van de cultuurregio de leidende partij. En Rotterdam heeft zeker hele grote opgaven te realiseren in het eigen culturele beleid. Maar, als ik het regioprofiel lees, zou er concreet meer sprake kunnen zijn van samenwerking, met name in cultuureducatie en -participatie en in de culturele promotie van de cultuurregio. Gelukkig is er een kans: de samenwerking in een evenement in 2021 rond de herdenking van de St. Elisabethsvloed. Buit die samenwerking uit, creëer vervolgsamenwerkingen, leer van Rotterdamse instellingen, trek Rotterdamers naar het historische Dordrecht, kortom: laat niet los!

Samenvattend

Ik rond af. Ik heb u meegenomen door de drie waardes van kunst en cultuur; intrinsiek, maatschappelijk en economisch. Die economische waarde is in lijn met de Groeiagenda 2030 en is in de nota goed beargumenteerd. De maatschappelijke waarde, de kracht van cultuur in het sociaal domein, mag nog verder worden verkend als een van de indirecte effecten van cultuur voor de stad.

Ik ben in het geheel positief over de strategie waarbij enerzijds bestaande instellingen worden versterkt in hun programmering en anderzijds eraan wordt gewerkt om nieuwe initiatieven mogelijk te maken en het makersklimaat te verbeteren.

Daarnaast heb ik nog het volgende opgemerkt.

- Vernieuwing gaat over het aanbod, én gaat over publiek. Vernieuwing houdt in dat er verhalen worden verteld en vormen worden gevonden die aansluiten bij verschillende groepen in de stad en die herkenning brengen met onze samenleving van vandaag. Dit is van belang bij het aanbod voor cultuureducatie en -participatie en bij amateurkunst, bij het in dialoog ontwikkelen van aanbod voor de wijken, en bij het experimenteren met de inzet van cultuur in het sociaal domein.
- De ervaring leert dat simpelweg aan instellingen vragen om meer te doen aan diversiteit en inclusie onvoldoende is. Inschakelen van toegewijde expertise lijkt mij noodzakelijk om juist met diversiteit bij te dragen aan een dynamisch en zinderend cultureel aanbod in een stad die aantrekkelijk is voor jonge professionals.
- Om een groter publiek te bereiken liggen er voor promotie van cultuur kansen, in de stad zelf en in de Drechtsteden. Maar culturele marketing is een apart vak dat vaker ten onder gaat wanneer het wordt belegd bij stadsmarketing. Houd culturele marketing zélf in de lead.
- Voor de toekomst, wanneer wij deze isolationistische tijden enigszins zijn te boven gekomen: betrek het bedrijfsleven bij cultuur omdat het bedrijfsleven alle baat heeft bij een aantrekkelijke vestigingsstad. Ontwikkel samen een matchingsfonds voor de cultuur.

- Laat een paar financieel creatieve mensen kijken of het vestzak-broekzak-systeem van de marktconforme huren kan worden doorbroken. Eeuwige roem zal uw deel zijn.
- Wees zelfbewust, ook in de relatie met de grote stad Rotterdam. Zoek de samenwerking en markt ook daar je waarde: een schitterende historische zusterstad aan de grote rivieren!

Dordrecht heeft een ambitieuze Groeiagenda 2030. Het is heel goed dat de stad strategisch zo ver vooruitkijkt. Het is heel goed dat de gemeente en de culturele sector samen optrekken om binnen deze Groeiagenda het potentieel van kunst en cultuur te zien, en de sector dit potentieel ook te laten ontwikkelen.

Deze Cultuurnota is het begin. Het is een goed begin. De kracht van cultuur voor en door iedere Dordtenaar. En daarmee: de kracht van cultuur voor deze mooie stad. Dordrecht is het waard.

*Marisa Monsanto,
Leiden, 25 maart 2020*